

Varčios mūšis

(1945 m. birželio 14 ir 25 d.)

Vrš. Ernestas Kuckailis

*Lietuvos kariuomenės Mokymo ir doktrinų valdybos vadovybės
Karybos instituto Karo istorijos skyriaus vyr. specialistas*

Anotacija

2024 metais į mane kreipėsi skulptorius, visuomenininkas Robertas Ožalinskas, kad padėčiau ištirti ir, svarbiausia, surasti Laisvės kovų Varčios mūšio vietą. Klausimas buvo aktualus keliais aspektais. Pirmiausia Robertas ten kasmet rengia pažintinį žygį, kurio maršrute yra ne viena Laisvės kovų vieta. Tačiau Varčios mūšio vieta nebuvo žinoma, tik apytikriai numanoma pagal A. Ramanausko-Vanago atsiminimus. Antra, tai laikotarpis, kai partizanų veikla buvo ypač aktyvi, jie veikė dideliais koviniais vienetais, ir kiekvienas mūšis vertas išsamesnės analizės. Dėl to į talką buvo pakviesta archeologė Ingrida Čičiurkaitė, ir, gavus leidimą, pradėti archeologiniai žvalgomieji tyrimai. Taigi, dabar, jau baigus tyrimus, galima pateikti ir išsamesnį Varčios mūšio paveikslą.

Reikšminiai žodžiai: *Varčios mūšis, Laisvės kovos, partizanai, Ramanauskas-Vanagas.*

Bendra situacija

Pasibaigus karo veiksmams Vokietijoje, sovietų represinės struktūros metė visas pajėgas pasipriešinimui slopinti. Kovai su partizanais pasitelkiami visi įmanomi ištekliai. Neskaitant gausių NKVD dalinių, į kovą metami ir iš Vokietijos grįžtantys kariniai daliniai. Partizanų vienetai vis dar dideli, bepradedantys įgauti organizuotos karinės struktūros pavidalą, tačiau dar nėra aukštesnio štabo, koordinuojančio atskirų būrių veiksmus. Daug kur partizanai telkiasi su Lietuvos laisvės armijos (LLA) vėliava. Į miškus plūsta naujokai, tikėdamiesi būti priimti į būrius, bet partizanų jau tiek daug, kad kai kur daromos atrankos. 1945 metų gegužės ir birželio mėnesiais įvyksta keletas didelių mūšių. Vienas iš tokių – birželio 14 ir 25 dienomis įvykęs Varčios mūšis. Čia partizanų naujokai įgyja pirmosios kovų patirties, ne visi atlaiko patiriamą stresą.

Iki mūšio

Jau birželio pradžioje, slapta pasitarę, partizanų vadai Vanagas, Žaibas ir Vėžys nutarė pulti Alovės miestelį. Remiantis žvalgybos duomenimis, surinktais iš pačių sribų, situacija atrodė labai palanki. Patys sribai nebuvo nusiteikę aktyviai priešintis užpuolimo atveju, ir tai skatino partizanus veikti dar ryžtingiau [1].

Sovietų saugumo pajėgas paskubino pulti Varčios miške susitelkusius partizanus visa virtinė aktyvių partizanų veiksmų. Likus pusantros savaitės iki mūšio, Žaibo būrys surengė sėkmingą pasalą kariniam sunkvežimiui su kariais ir karininkais netoli Varčios miško. Sunkvežimio sunaikinti nepavyko, tačiau buvo sovietų pusės aukų. Likus kelioms dienoms iki mūšio, Žaibas su keliais kovotojais apšaudė netoli miško jojančius rusus. NKVD karininkas buvo nukautas, o kitas paimtas į nelaisvę, bet vėliau paleistas. Dieną prieš mūšį partizanai surengė pasalą vilkstinei Nedzingėje, po to su grobiu pasitraukė į Varčios mišką. Taip pat netoli Varčios buvo nukauti keli aršūs komunistai. Taigi, susidarė įspūdis, kad Varčios miške veikia itin aktyvus partizanų vienetas [1]. Saugumo struktūros ne-

galėjo to nepaisyti.

Dėl pasikartojančių pranešimų, kad miške ar jo pakraščiuose vis pastebimi lyg ir neginkluoti asmenys, įrengti žvalgų (slapukų) postai, kurie stebėjo kelius į Varčios mišką, jo pakraščius. Manau, šie duomenys buvo analizuojami ir pagal juos spėjama, kuriose miško vietose galėjo būti sutelkti partizanų būriai.

Partizanų būriai telkėsi net keliose Varčios miško vietose. Buvo įkurtos dvi didelės stovyklavietės šiaurinėje ir pietinėje miško pusėse. Jas skyrė per mišką skersai einantis vieškelis, jungiantis Alovę su Meškučiais (žr. 1 pav.).

Kur buvo „merkiniškių“ stovykla, nustatyta atliekant žvalgomuosius tyrimus, o Žaibo „daugiškių“ stovyklos vieta nėra žinoma.

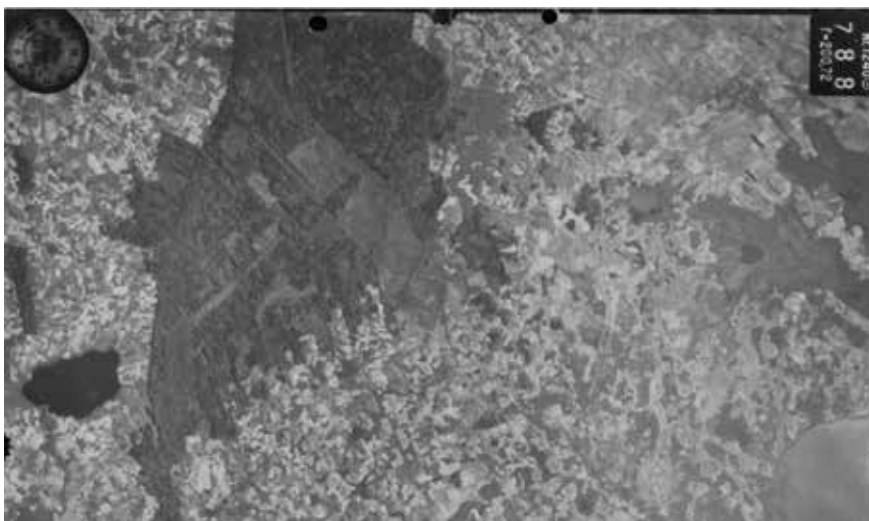
Stovyklų struktūra tikriausiai buvo panaši. Kas 15 metrų įrengtos eilėmis išrikiuotos palapinės, jos buvo statomos iš parankinių medžiagų – karčių ir eglėšakių. Kai kurios palapinės, pasak Vanago, buvo įspūdingo dydžio, sudarytos iš dviejų dalių. Dauguma daiktų: lauko virtuvės rakandai, šaudmenų atsargos ir kiti, buvo gabenami arklių traukiamais vežimais. Stovyklose taip pat buvo laikomi gyvuliai, pavyzdžiui, karvės. Logiška, kad į stovyklas turėjo vesti miško keliukai.

„Merkiniškių“ stovyklos vieta parinkta taktiškai labai geroje vietoje. Nors į stovyklą buvo galima patekti miško keliais, ji įkurta tarp trijų pelkių, tad patekti iš bet kurios pusės nepastebėtam buvo gana keblu. Sargybų postai greičiausiai buvo išdėstyti netoli kelių, 30–50 m atstumu nuo stovyklos. Darytina prielaida, kad sargybų postai nebuvo suporuoti, vienu metu budėjo po vieną partizaną (žr. 3 pav.).

1 pav. Varčios miško ir apylinkių topografinis žemėlapis, 1947 m.
Mastelis – 1:25000.

Šaltinis: <https://www.geoportal.lt/map/>

2 pav. Varčios miško nuotrauka, 1944 m.

Šaltinis: <https://airphotofinder.ncap.org/image/1078326>

3 pav. Menama stovyklos struktūra. Sudarė autorius

Pajėgos

Priešas. Į Varčios mišką buvo siunčiamas NKVD kariuomenės Kutuzovo ordino 220-asis pasienio apsaugos pulkas, kuriame – apie 1 000 karių. Beje, tas pats pulkas vos prieš mėnesį dalyvavo Kalniškės mūšyje [2]. Taigi, pulko kariai jau turėjo kovinės patirties, jiems tai buvo ne pirmas didelis mūšis su partizanais [3].

Pulką sudarė trys koviniai batalionai, maždaug po 300 karių. Kalniškės mūšyje patirti nuostoliai greičiausiai jau buvo likviduoti ir dalinys jau buvo visos sudėties. NKVD daliniai neturėjo sunkiosios ginkluotės – jie buvo ginkluoti lengvaisiais ginklais: šautuvais, automatiniais šautuvais, pistoletais-kulkosvaidžiais ir lengvaisiais kulkosvaidžiais. Kiekvienas karys turėjo ant diržo po vieną–dvi rankines granatas. Buvo ir kelios kinologų komandos su tarnybiniais aviganiais [1].

Neatmestina, kad partizanų stovyklos vietai aptikti pasitelkti žvalgai (slapukai) ir vietiniai lojalūs gyventojai. Apytikrė vieta galėjo būti nustatyta pagal vilkstinės įėjimo į mišką kryptį (pro Kuda-

riškes) ir grįžimo iš maisto rinkimo išvykos kryptį (nuo Meškučių kaimo pusės).

Partizanai. Mūšyje dalyvavęs „merkiniškių“ partizanų dalinys buvo įsikūręs pietinėje miško dalyje. Šiaurinėje buvo Vaclovo Voverio-Žaibo vadovaujamų partizanų dalinio stovykla. Tarp partizanų dalinių ryšį palaikė pasiuntiniai, bet ketinta nutiesti lauko telefono ryšį (neseniai iš rusų buvo paimti du telefonai ir apie 1 km laido). Adolfas Ramanauskas mini, kad jo kuopą sudarė apie 120 kovotojų. Varčios miške skaičius jau galėjo būti išaugęs dėl prisijungusių vietos partizanų.

Kiekvienas partizanų skyrius (apie 10 kovotojų) turėjo bent vieną kulkosvaidį. Adolfas Ramanauskas jų mini dvyliką. Dažniausiai tai sovietinis DP-28 („Degtiariov“), bet yra ir ne vienas vokiškas (MG-34, MG-42) kulkosvaidis. Tą patvirtina iššautų tūtelų sandaupos su kulkosvaidžiui būdingomis žymėmis. Partizanų ginkluotė mišri, naudojami visų tipų sovietiniai ir vokiški šaulių ginklai. Kai kurie partizanai turi pistoletus. Jie ginkluoti ir įvairių tipų Antrojo pasaulinio karo laikotarpio rankinėmis granatomis.

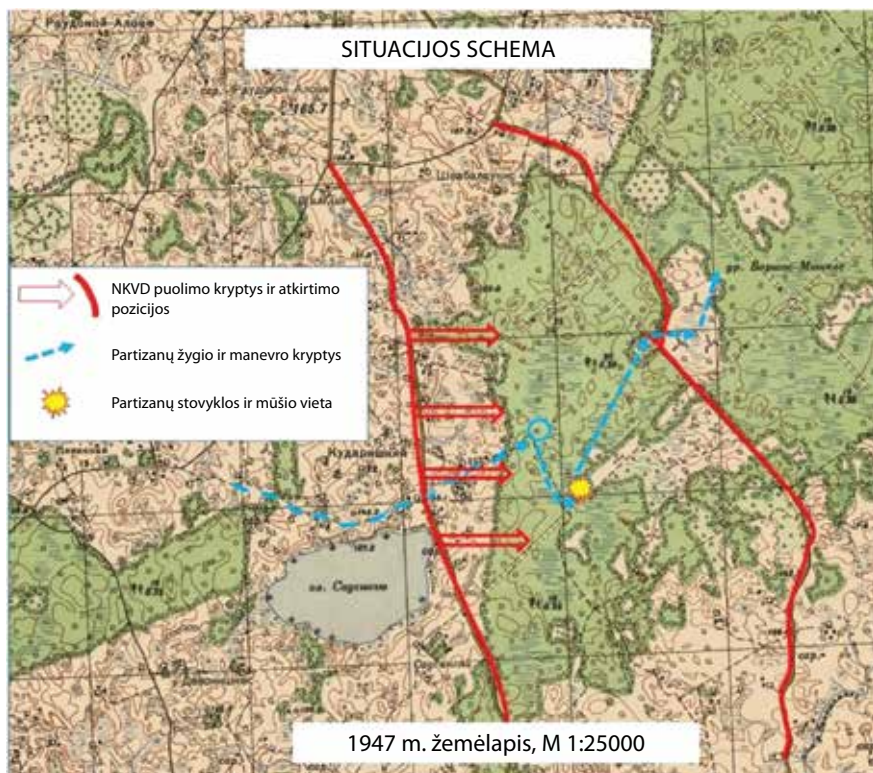
4 pav. Neparuoštos naudoti (be sprogdiklių) rankinės granatos F-1 (SSRS) *in situ*. Autoriaus nuotrauka

Mūšio eiga

NKVD pulkas operaciją pradėjo anksti ryte. Du batalionai išsidėstė voromis ant kelių Alovė–Kudariškiai–Meškučiai (vakarinė miško pusė) ir Alovė–Meškučiai (vieškelis, kertantis skersai Varčios mišką iš šiaurės vakarų į pietryčius). Trečiasis batalionas greičiausiai buvo rezerve ir galėjo būti panaudotas priartėjimui prie miško kelių kontroliuoti (žr. 5 pav.).

Vakarinėje pusėje išdėstytas batalionas pradėjo paiešką išsiri-kiavęs grandine. Išlaikyti rikiuotę nebuvo lengva, nes miškas kalvotas ir daug kur žemumose pelkėtas.

Pirmasis mūšio etapas. NKVD karių grandinė pasiekė stovyklos prieigas ir susidūrė su sargybos postu, kuris buvo apie 30 m nutolęs nuo stovyklos. Tai buvo vienas iš vakarinėje pusėje buvusių postų, nes tuojau po pirmojo kontakto Antanas Kulikauskas-Daktaras pasiuntė du skyrius užimti pozicijas vakarinėje pusėje, tuojau už ten esančio miško keliuko (žr. 6 pav.). NKVD dabar jau žinojo tikslią stovyklos vietą. Pulti iškart jie nebuvo pasiruošę, puolimui reikėjo sutelkti pajėgas. Pasinaudodami pauze, partizanai sukrovė daiktus į vežimus ir rengėsi palikti stovyklą. Numatytas atsitraukimo keliasėjo į šiaurę, Žaibo stovyklos link. Ta kryptimi ir buvo formuojama vilkstinė. Tuo metu iš posto parbėgo į koją sužeistas Žemaitis. Jis buvo paguldytas į vežimą evakuoti.

5 pav. NKVD operacijos pradžia (miško dalies atkirtimas ir paieškos pradžia).

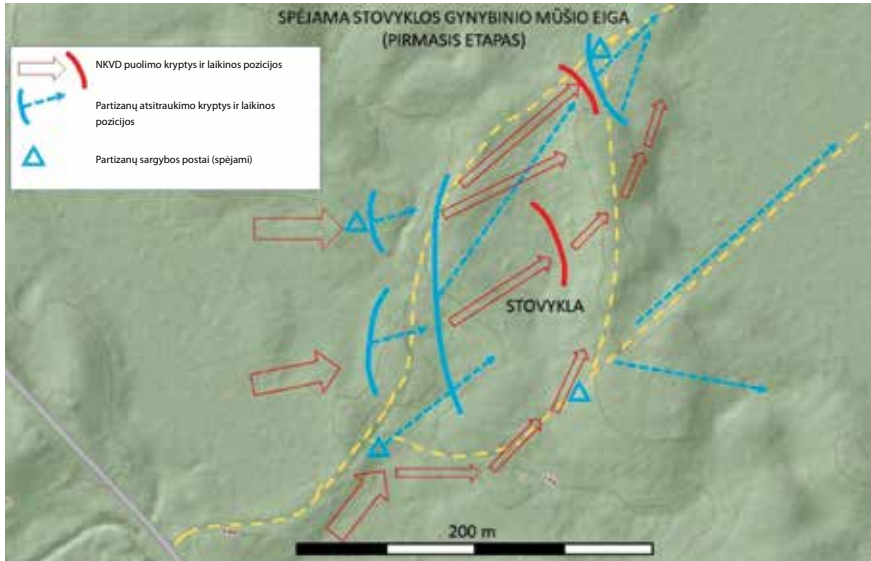
Sudarė autorius

Kiek iš tiesų truko prieš pajėgų telkimas stovyklos puolimui, sunku pasakyti, bet galėjo trukti apie valandą. Per tą laiką partizanai surinko visus daiktus, sukrovė į vežimus ir pasiruošė atsitraukti. Tą įrodo archeologiniai tyrimai: stovyklos ribose nerasta paliktų buities daiktų, įprastų kitose ištirtose stovyklavietėse: kirvių, pjūklų, kastuvų, puodelių, šaukštų.

Pirmąją ataką priešakiniai skyriai sėkmingai atlaikė. Priešakiniai skyriai naudojo 3–4 kulkosvaidžius, kurie sudarė gana didelį ugnies tankį. Be to, priešui teko pulti sudėtinga pelkėta vietove. Partizanai buvo įsitvirtinę ant nedidelės sausos aukštumos. Schemoje (žr. 6 pav.) situacija gerai matoma – priešo priartėjimo kryptys eina per lygią pelkėtą vietovę. Vėlesniais laikais pelkės buvo me-

lioruotos, bet dar ir dabar ten – klampi ir šlapia vieta. Priešas šaudė mažai, mėgino priartėti prie partizanų gynybos linijos, tačiau pirmasis bandymas baigėsi gana greitai dėl tankios partizanų ugnies.

Priešui ruošiantis antram bandymui ir persirikiuojant, priešakiniai skyriai atsitraukė arčiau stovyklavietės, kur buvo formuojama bendra ištisinė gynybos linija (žr. 6 pav.).

6 pav. Stovyklos gynybos schema. Sudarė autorius

Antrąją ataką partizanai taip pat sulaukė veiksmingai gindamiesi. Tyrimai patvirtino faktą, kad buvo naudojama daug kulkosvaidžių (A. Ramanauskas jų mini dvylika [1]). Priešui nepavyko pereiti per partizanų pozicijas.

Antrosios pauzės metu partizanai pradėjo atsitraukimo manevrą šiaurės kryptimi, keliu, einančiu tarp pelkių (vakariniu Velnaraisčio pakraščiu). Vežimai, deja, liko, nes puolimo metu buvo nukauti arkliai. Trečioji gynybos linija – ant kalvos, šiauriniame stovyklos pakraštyje. Čia paliekamas, greičiausiai, skyriaus dydžio vienetas su mažiausiai dviem kulkosvaidžiais. Jo uždavinys – dengti ugnimi pagrindinio vieneto atsitraukimą. Priešas mėgino persekioti atsitraukiančius partizanus pelkės pakraščiu.

Priešas užėmė paliktą stovyklavietę ir čia suformavo laikinas pozicijas. Atstumas tarp kovojančių pusių kai kur buvo minimalus, besiginantys partizanai panaudojo ir rankines granatas. Priešas iš užimtų pozicijų atsakė šautuvų ugnimi. Jis dar kurį laiką išlaikė kontaktą persekiodamas, bet vėliau persekiojimą nutraukė, nes nuo atsitraukiančių partizanų gavo dengiančios atsitraukimą ugnies. Matyt, tikėjosi, kad atsitraukiantis partizanų vienetas netrukus susirems su priešingoje pusėje, ant vieškelio, išdėstytomis atkirtimo pajėgomis. Be to, neabejotinai turėjo kovinių nuostolių. Jiems vėl reikėjo persirikiuoti: evakuoti sužeistuosius, nukentėjusius padalinius pakeisti rezervu.

Reikia paminėti, kad kai kurie partizanai, ypač naujokai, neatlaikė streso ir atsiskyrė nuo pagrindinio vieneto, mėgindami gelbėtis savarankiškai. Kai kurie net metė ginklus. Paprastai daugiausia partizanų ir žuvo traukdamiesi neorganizuotai, užbėgdami miške išdėstytus priešų postus. Tyrimų metu nustatyta ne viena kontakto su priešu vieta skirtingose miško vietose, paprastai proskynose arba netoli kitų linijinių orientyrų. A. Ramanauskas mini, kad, pasiekę vieškelį, partizanai turėjo tik du nukautus kovotojus [1]. Tą patvirtina ir po mūšio rašyti raportai (žr. priedus).

7 pav. Vienos iš priešakinių partizanų kulkosvaidžio pozicijų radiniai.
Autoriaus nuotrauka

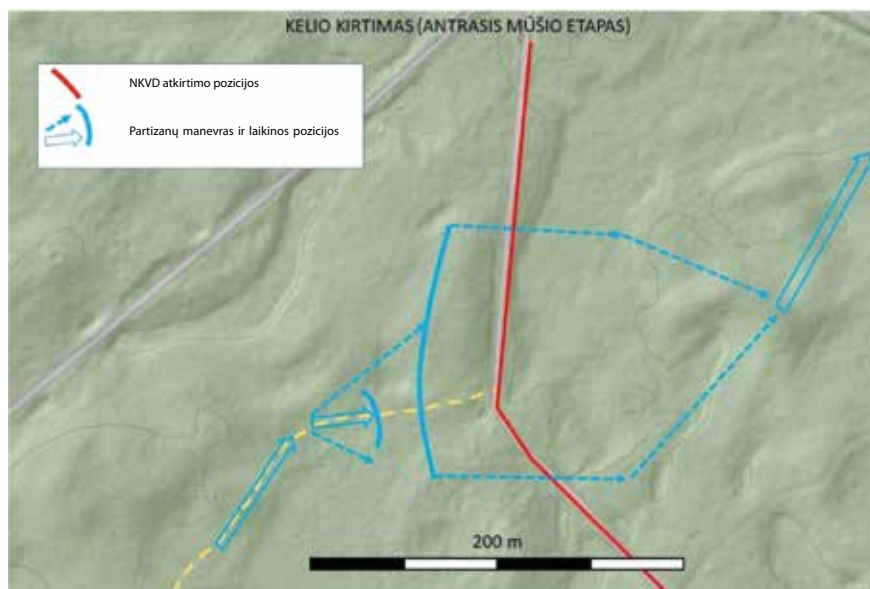
Antrasis mūšio etapas. Tai vienur, tai kitur aidint paskiriems šūviams miške, pagrindinis partizanų vienetas be kontakto įveikė apie 800 m ir priartėjo prie vieškelio ties posūkiu, apie 200 m į pietus nuo dabar esančios sankryžos, ties kuria pastatytas kryžius Varčios miške žuvusiems partizanams (žr. 8 pav.). Ant kelio išdėstyti prieš atkirtimo pajėgų kariai, be jokios abejonės, gana aiškiai girdėjo mūšio garsus ir įsitempę laukė netrukus pasirodysiančių partizanų. Jie nežinojo, kur ir kokio dydžio pajėgomis partizanai mėgins veržtis per kelią. Pavienius mėginimus jie buvo pasiruošę pasitikti ir galėjo sulaikyti. Didesnio vieneto veržimosi, kai ant kelio išdėstyti tik pavieniai kariai, kad ir nedideliais intervalais, jie sulaikyti negalėjo.

Adolfas Ramanauskas rašo, kad, priartėjus prie vieškelio, rusai juos pastebėjo pirmi [1]. Nepaminėta, ar rusai tuoju pat paleido ugnį, tačiau pagal radinius šioje vietoje matyti, kad partizanai sustojo ir pradėjo šaudyti iki vieškelio likus apie 45 metrams. Beveik nuo kelelio vėžės šaudoma vokišku kulkosvaidžiu, partizanai išsiskleidė kairėje ir dešinėje kelio pusėse. Paleidžiama gana intensyvi ugnis ir iš kitų ginklų (žr. 9 pav.). Netrukus išsiskleidžiama dar plačiau, išsidėstant netoli posūkio ir sudarant apie 200 m ilgio liniją. Tai labai apdairus taktinis sprendimas, nes, kelią kertant ties posūkiu, jį sunkiau kontroliuoti priešui.

Partizanai apšaudė kelią pasinaudodami palankia vietove – išilgai kelio einančia kalva. Nuo kalvos jie iš gana saugių pozicijų veiksmingai apšaudė ir stebėjo kelią bei prie jo esančias NKVD pajėgų pozicijas.

8 pav. Partizanų vieneto atsitraukimo maršrutas.
Sudarė autorius

9 pav. Mūšio ties vieškeliu schema.
Sudarė autorius

Sunaikinus prie kelio buvusią kulkosvaidininko poziciją, įvyko prasiveržimas. Partizanai kirto kelią ir tęsė atsitraukimą šiaurės kryptimi, link Žaibo stovyklos. Pakeliui jie sutiko Žaibo būrį, skubantį į pagalbą „merkiniškiams“.

Susijungę partizanų būriai tapo dar rimtesniu koviniu vienetu, tačiau vadų sutarimu į mūšį nusprendė nesivelti. Pasitraukę į tankumyną, sulaukė nakties ir tada nepastebėti perėjo į netoli Nedzingės esančius miškus. Vėliau laikėsi Vabalių ir Plikionių miškuose iki birželio 24 dienos.

Trečiasis mūšio etapas. Šis etapas, dar vadinamas Antruoju Varčios mūšiu, įvyko birželio 25 dieną. Mano manymu, mūšiu šį etapą pavadinti sunku, nes partizanai buvo užklupti netikėtai, ir į priešo veiksmus nebuvo jokio atsako. Jeigu per pirmąjį mūšį partizanai sėkmingai apsigynė, tai šio įvykio metu jie buvo apšaudyti ir išsklaidyti miške. Priežastys – didelis nuovargis, sargybos klaidos ir netikėtumo veiksnys. Nuostoliai buvo skaudūs.

Adolfas Ramanauskas gana detalai aprašo įvykius, nes pats juose dalyvavo.

Į mišką jie įėjo nuo Rokančių pusės (rytinėje miško dalyje) antrąją nakties pusėje, birželio 25-osios paryčiais. Žygyje naudojos miško keliais. Adolfas Ramanauskas mini trisdešimties partizanų būrį, tačiau partizanų raporte paminėtas 21 partizanas. Kuri informacija tikresnė, sunku spręsti, nes raportas rašytas praėjus ilgam laikui nuo mūšio (1946 m. gruodžio 3 d.). Svarbi detalė, leidžianti spėti, kad partizanus galėjo atsekti pagal jų pėdsakus: Vanagas užsimena apie rasotoje žolėje, prieš pasiekiant mišką, paliktas ryškas brydes [1].

Nerimą sukėlė kažkokio gyvūno šmėkštelėjimas per kelią. Einantieji priekyje nusprendė, kad tai stirna. Bet ar tikrai jie tuo buvo įsitikinę? Sunku pasakyti.

Įėję gilyn į mišką, partizanai nusprendė pailsėti. Pasukę nuo kelio, sulindo į tankumyną – buvusią kirtavietę, tankiai apaugusią augmenija. Vanagas išdėstė sargybą, kaip jis teigia, iš trijų pusių. Gal todėl, kad iš vienos pusės vos už 15 m buvo pelkė? Visi buvo pavargę, nemiegoję, sargybinių budrumas minimalus. Ėję sargybą

kariai neleis sumeluoti, kad paryčiai sargybiniams – pats sunkiausias metas, o nuvargusiems žygyje – dvigubai sunkesnis. Nevalin-
gai užsnūsti įmanoma net ir iš visų jėgų kovojant su miegu, dėl to
dažniausiai į postą skiriami du kovotojai, trumpinamas pamainų
laikas. Žinoma, jei tam pakanka resursų.

Partizanai miegojo susiglaudę, kad nesusaltų. Ginklai gulėjo ša-
lia, bet, ko gero, ne visi juos laikė prie pat savęs. Kai kurie nusisegė
amunicijos diržus.

Kontaktas su priešu prasidėjo jau gerokai prašvitus ir pakilus
saulei. Tai reiškia, kad jie ilsėjosi keletą valandų. Dabar sunku pa-
sakyti, kokia buvo numatyta sargybos rutina ir pasikeitimo tvarka.
Gali būti, kad sargybiniai jautėsi gana saugūs ir pasidavė miegui.
Priešas turėjo galimybę sekti pėdsakais ir nustatyti jų postovio vie-
tą. Jie prisėlino maksimaliai arti. Sargybinis Lazdynas, pajutęs pa-
vojų jau prie pat, ko gero, prabudo, ir tada priešas pradėjo šaudyti.
Lazdynas buvo iškart nukautas. Tada pasipylė kulkos į tankmėje
sugulusius partizanus. Prasidėjo sumaištis.

Netikėtai užklupti partizanai net neatsakė ugnimi, o tiesiog
puolė bėgti per tankmę mėgindami išgyventi. Dalis net nesugrie-
bė savo ginklų, nusegtų amunicijos diržų su pistoletais ir šovinių
atsarga.

Koviniai nuostoliai

Partizanų pajėgų. Per pirmąjį ir antrąjį mūšio etapus žuvo
30 (kitais duomenimis – 47) partizanų (tarp jų dvi moterys) ir
sulaikyti 6 (kitais duomenimis – 14) partizanai [4]. Įskaitant ir
trečiąjį etapą, žuvo 61–63 partizanai, iš jų žinomi: Jonas Baliuko-
nis-Dramblis, Vladas Baranauskas-Ruginis, Adolfas Barysas, Va-
clovas Burneika-Žiurkė, skyriaus vadas Julius Čaplikas, Juozas Juš-
kevičius, Juozas Kalinauskas-Lokys, Stasys Kareiva-Avižinis, Petras
Kasiulynas, Juozas Kazlauskas-Klevas, Juozas Mickevičius, Anelė
Simonaitytė-Rūta, Petras Sinkevičius, Juozas Vitkauskas-Pelėda,
Lazda ir Juozas Žekonis-Darius [4].

Priešo. Žinios apie nuostolius prieštaringos. Ypač neįtikinamai atrodo NKVD raportas, kuriame nurodyta, kad mūšio metu žuvo vienas karys, o dar vienas buvo sužeistas (žr. priedus). Adolfas Ramanauskas negali patvirtinti jokios priešo nuostolių statistikos, tačiau nurodo, kad vienas gyventojas girdėjo, kaip kažkoks viršininkas pranešė, jog Varčioje žuvo 176 enkavedistai. Labiau tikėtinas būtų toks bendras nuostolių skaičius, apimantis nukautuosius ir sužeistuosius.

Į priešo nuostolius galima įskaityti ir du per pirmąjį etapą nukautus NKVD tarnybinius šunis.

Po mūšio

Partizanų pajėgos po Varčios mūšio buvo plačiai išsklaidytos, veikė nedidelėmis grupėmis. Aišku, Alovės stribyno puolimas pagal ankstesnį planą buvo ne tik atidėtas, bet ir nebebuvo galimybės jo surengti. Vanagas stengėsi atkurti vadovavimą ir ryšius. Jam tai sunkiai sekėsi, nes partizanų išsisklaidymas buvo ne vienintelė problema. Dar didesnė problema buvo aktyvūs priešo veiksmai. Dėl nuolatinio „šukavimo“ ir slapukų buvo sunku judėti, daug laiko praleista slapstantis pelkynuose ir kitose sunkiai prieinamose vietovėse arba pas patikimus žmones, partizanų ryšininkus ir talkininkus [1]. Priešas jau buvo nustatęs Vanago padalinių stovyklavimo vietas ir judėjimo maršrutus, stengėsi kuo greičiau pasiekti pagrindinius tikslus: sunaikinti partizanų vadus Vanagą, Doktorą, Jūrininką, Žaibą bei kitus kovotojus ir taip nuslopinti visą ginkluotą pasipriešinimą.

Vanagas grįžo į savąsias erdves – Merkinės apylinkes, ir čia tęsė vadovavimo atkūrimo darbus, vienijo savo pavaldumui naujai susikūrusius būrius. Jam pavyko suvienyti Merkinės ir Alovės valsčiuose išsibarsčiusius partizanų būrius, kurie vėliau tapo Merkio rinktine, o pati rinktinė – Juozo Vitkaus-Kazimieraičio vadovaujamos A apygardos dalimi. Po Juozo Vitkaus-Kazimieraičio žūties (1946 m. liepos 2 d.) Merkio rinktinei suteiktas Kazimieraičio vardas.

Bibliografija

1. Ramanauskas-Vanagas, A. Daugel krito sūnų... Vilnius: Mintis, 1992.
2. Noreika, D. Kalniškės mūšis: laisvės kovų paveikslo detalė. *Genocidas ir rezistencija*, 2012, Nr. 1(31).
3. Žygelis, D. 1945 m. gegužės 16 d. Kalniškės mūšis. *Karys*, 2015, Nr. 5.
4. Pietų Lietuvos partizanų sritis. Atlasas. Vilnius: LGGRTC, 2008.

L. P.
Liuos liuos
Liuos liuos
nr. 7.

Nr. uošiai; 1945. 12. 3

232

Partizanų žuvusių Varčios
kaityvių žuvusių aplinkybių aprašymas

1945 m. birželio mėn. 13 d. Varčios miške įvykusiame kaityvių su partizanais: Šakalos ir Tigras. Suo iki pakvistinusių kovodami. Partizanas Šakalos kaityvius einant į pabaigę pakyla stacion pasivertė atroje puije malkų stabelio namų prieg. Tuo tarpu prasidėjo naujas rusų puolimas. Partizanas Šakalos dar spėjo pakristi žemėn, bet vėliau vyksiant kaityviams iš tos vietos jau užeatrukili. Part. Tigras traukėsi kartu su likusiais užeatrukili. Tigras buvo apsaugomas stipria ugnimi ir part. Tigras staug pakrūtė nuo paklūmusios į pečius prisė kulkos. Dar pakilo lyg saugdomas draugas, bet iš ten jau užeatrukili.

Stuvas -
Tuo būrio būrininkas

d. P.

Iš miškų, 1946.11.30

Jūras & uas

Jūras & uas

M...

233

Partizanų žuvusių Varėnos
kautyčių žuvimo aplinkybių aprašymas.

Partizanai: Genis, Peleida, Darius ir Žiurkė, 1945 m.
birželio mėn. 13 d. ryte prasidėjus Varėnos miške kau-
tyčių su eukavedistais ir spaudžiant stipriai
eukavedistų ugniai pradėjo netvarkingai bėgti
kartu su kitais panikos apimtais partizanais.
Kadangi miške beveik aut kiekvieno keliai buvo
eukavedistų, tai bėgdami su jais susidūrė ir
part. Genis ir Darius buvo miške nušauti. Part.
Peleidai pavyko pabrėkti Kudariškių laimio
laukus, bet ir ten buvo eukavedistai. Pau-
zėjus iš miško eukavedistai partizanų Peleidą
Kudariškių kūr. nušovė.

Stuvas
I-uo kūrto kūrėminkas

d. P.
Išmas buvas
Išmas būrys
nr. 5.

Nr. mūšiai, 1946.11.30

234

Part. Kikšto suvimo
aplinkybių aprašymas

1945 m. birželio mėn. 13 d. part. Kikštas stojo
sargybos poste. Mėškas buvo apsaugtas enkavedietų. Kai
enkavedistai pristatė vieni ar keli part. Kikštą vienu
tūriu sunkiai suėdė. Su draugų pagalba part.
Kikštas parėmė stovyklą, ir buvo užolėtas ant
vėžio ir vėžaus karta būrini heliantis į kietą
vėžį. Traukiantis būrys suėdė su rėvais. Gyko
smarkios kautynės. Part. Kikštas kautynių
metu buvo rimtai nusiėmęs.

Stumų -
Išmas būrio būriminkos